

Discussiestuk in twee delen.

Deel 1

Echte oriëntaalse buikdans?

De oriëntaalse buikdans is een kunstvorm. Daar zijn we het allemaal over eens.

Binnen deze kunstvorm zijn er vele stijlen. Daar zijn we het ook over eens.

Maar er zijn te veel dansen die onder de noemer buikdans ten tonele verschijnen.

Regelmatig ontmoet ik vrouwen die een beginnerscursus buikdans hebben gevolgd en nog nooit oriëntaalse muziek hebben gehoord. Ze zijn verkeerd voorgelicht in dergelijke cursussen, hebben appels voor peren gekregen en denken vaak "Wat is dat voor een dansvorm waarin alles mag?"

De vraag rijst dan ook: Wat maakt buikdans echte buikdans?

Wat bepaalt het wezen van deze dans? Hoe ziet haar ziel eruit?

En niet onbelangrijk: wanneer houdt oriëntaalse dans op oriëntaalse dans te zijn en is het iets anders geworden? Wanneer spreken we van dans met oriëntaalse invloeden en wanneer van oriëntaalse dans pur sang.

Mijns inziens zijn er vier hoofdaspecten die bepalend zijn voor het karakter van de oriëntaalse dans, te weten muziek, techniek, gevoel en cultuur.

Muziek

Oriëntaalse dans wordt uitgevoerd op oriëntaalse muziek. Tja, dat zegt nog niks.

De muziek moet oriëntaalse ritmes als basis hebben en werken met het kwartnoten systeem.

De danseres visualiseert de muziek en is daardoor onlosmakelijk verbonden aan het orkest. Zij is als het ware een visueel instrument, de muziek gaat door haar heen en wordt omgezet in bewegingen.

Dit verklaart de regionale verschillen in het beeld. Immers Libanese muziek heeft een ander temperament dan Egyptische; de visuele vertaling ervan zal er dan ook anders uitzien.

Binnen de Egyptische stijl zien we zelfs een wisselwerking tussen het orkest en de danseres. De danseres heeft een bepalende invloed op de muziek: het orkest van Suheir Zaki klinkt anders dan het orkest van Dina. Haar dansstijl weerspiegelt zich in klankkleur en arrangement van het muziekstuk.

Wanneer een danseres op cd danst laat zij de muziek van de cd door zich heen gaan. Er is dan geen wisselwerking met muzikanten.

Dit dienstbaar zijn aan de muziek vraagt om uitschakeling van het ego. Zodra je de mooie en interessante danseres wilt zijn ga je per definitie de fout in. Toewijding en bescheidenheid zijn veel productiever.

Techniek

Oriëntaalse dans heeft een binnen lichamelijke techniek, je danst met je binnenkant. Controle en beheersing van de diverse spiergroepen zijn kenmerkend.

Bewegingen lijken vooral in de romp plaats te vinden. Dat is ook zo maar ze worden dikwijls ingezet vanuit voeten en benen, die goed 'geaard' dienen te zijn. De centrale lichaamsas is belangrijk en de veelal kleine isolaties worden uitgevoerd binnen het geheel.

Gevoel

Doorvoelen en beleven van de beweging is essentieel. Je ziet aan de danseres haar plezier, verstillings, zachtheid, uitbundigheid, verdriet, sensualiteit of kracht. Kortom een heel scala aan gevoelsuitdrukkingen. Het scala is breed zeker gezien het feit dat een kwart tonen systeem twee maal zoveel tonen en daarmee gevoelsschakeringen kent.

Het is mijn persoonlijke ervaring dat techniek en muziek zijn verbonden. Toen ik begon met buikdansen, nu ongeveer twintig jaar geleden, had ik slechts één cassettebandje, namelijk van Farid

el Atrache. Ik oefende elke dag met ditzelfde bandje. Ik had een vaag idee waar ik moest zoeken wat betreft dansvocabulary. Ik speelde met dit beetje kennis en deed wat ik voelde dat juist was op de muziek. Wat schetst mijn verbazing toen ik op een workshop van Suraya Hilal in Amsterdam precies die beweging leerde die ikzelf had uitgevogeld als passend op de muziek.

Wanneer ik met mijn hart luister en mijn gevoel volg kan ik duidelijk waarnemen wanneer een dansbeweging 'klopt' in de muziek. Als ik bijvoorbeeld het ayubritme volg ga ik als vanzelf draaien en tranceachtige bewegingen maken. Traditioneel gezien is ayub het ritme van de Zar (Egyptische trancedans) en niet voor niets dus. Het klopt en het klopt al eeuwen.

Volg ik het ayubritme met mijn verstand en ga ik het bijvoorbeeld met borstaccenten invullen vanuit een plaatje in mijn hoofd dan ontstaat niet dat fijne dansgevoel, dat gevoel van eenheid met de muziek.

Cultuur

Wanneer we het hebben over oorspronkelijkheid komen we al snel uit in Egypte, het land en cultuur waar de buikdans is ontstaan ofschoon de meningen daarover ook al verdeeld zijn. Niettemin zal niemand de authenticiteit van de buikdans uit Egypte betwisten.

De Islamitische cultuur heeft in de loop der eeuwen een duidelijke stempel gezet op stijl en vorm van de oriëntaalse buikdans. Deze stempel vinden we ook terug in muziek en visuele kunsten. Deze stempel gaat op voor alle Islamitische landen. Ik verwijs naar het artikel "Dance as an expression of Islamic Culture" door Lois Ibsen al Faruqi.*

Abstractie

Als eerste kenmerk is daar de abstractie. In de diverse kunstvormen worden geen letterlijke gebeurtenissen of dingen uitgebeeld. De aandacht ligt vooral op abstracte geometrische patronen zoals we die kennen van oosterse tapijten en tegels. In niet-religieuze kunst waar wel levende figuren uit de natuur voorkomen worden ze gestileerd, gedepersonaliseerd en zo afgebeeld dat elke indruk van naturalisme wordt weggenomen.

De danseres concentreert zich op vakkundig uitgevoerde bewegingen en bewegingspatronen als abstracte arabesken. Mocht er een verhaal in de liedtekst zitten zal ze die gestileerd neerzetten. Ze zal haar aandacht geven aan de gevoelens die de tekst bij haar oproept en niet aan het mimen van gebeurtenissen.

Improvisatie

Improvisatie is een tweede kenmerk die voortvloeit uit het eerste. Aangezien dansers niet gebonden zijn door een verhaallijn met duidelijk begin en einde zijn ze vrij hun talenten te richten op variaties van bepaalde patronen. Door muzikanten en dansers wordt net zo lang geïmproviseerd op een patroon als er inspiratie en belangstelling is. De participatie van het publiek speelt ook een rol. Het is niet ongewoon dat het publiek opstaat en zelf danst waarmee de voorstelling simpelweg wordt verlengd. De dans komt door improvisatie tot stand en wie goed kijkt ziet de analogie in gevelpatronen, beeldhouwwerken of zang.

Uiteraard zijn er wel volgordes en kaders waarbinnen wordt geïmproviseerd. Maar in principe creëert de artiest schoonheid in het moment en ter plekke. Veel buikdanseressen zijn daarom meesters in het entertainen. Als geen ander weten zij hun danskunst te delen en te communiceren. Zij gebruiken de aandacht van hun publiek bij het creëren van hun dans.

Seriële structuur

Tot slot zijn seriële structuur en een reeks van mini climaxen kenmerkend. Een islamitisch kunstwerk of choreografie zal geen overkoepelende spanningsboog hebben met een grote ontlading op het einde. In plaats daarvan is het kunstwerk opgebouwd uit een reeks van patronen met elk hun eigen spanningsboog en kleine ontlading. Vergelijk het met een tegelpatroon waarbij elke tegel een variatie op een bepaald patroon is. De reeks tegels of dansonderdelen worden losjes met elkaar verbonden. Ze zijn afzonderlijk te bekijken en te genieten. Bijvoorbeeld de verschillende onderdelen waaruit een baladi is opgebouwd: elk onderdeel heeft een eigen spanningsboog met duidelijk einde.

Vaak zien we de buikdanseres dansend het podium verlaten als ware het een verbinding naar het volgende segment dat doorgaat in onze verbeelding.

Ik zat ooit enkele uren op de binnenplaats van een paleis in Marrakech. Ik heb de ornamenten van het gebeeldhouwde reliëf op de muur bestudeerd. Op het eerste gezicht leek alles hetzelfde maar bij nadere beschouwing kon ik variaties onderscheiden, zag ik de hand van diverse ambachtsmannen en het verschil in fantasie en vormgevoel van deze mannen. Het prachtige paleis van eeuwen oud kwam tot leven.

Het zijn dezelfde schitterende details en minutieuze variaties op een bewegingspatroon als die ik zie aan een goede oriëntaalse buikdanseres.

Vrouwendans

De oriëntaalse dans is ouder dan de Islam. Hier zijn duidelijke bewijzen voor gevonden in de vorm van beelden en teksten. Na 20 jaar ervaring en studie durf ik met een gerust hart te zeggen dat vrouwelijkheid een wezenlijk element is van onze dansvorm. En dan bedoel ik dat de danstechniek is ontstaan uit stileren van het functioneren van een vrouwenlichaam.

Dat wil niet zeggen dat mannen deze dans niet kunnen dansen of onderwijzen. Bepaalde zaken zullen echter niet ervaringsdeskundig zijn.

Cultureel kolonialisme

Oriëntaalse buikdans is een niet westerse kunstvorm die ook wordt beoefend door westerse danseressen. Vaak zie ik dat westerse danseressen slechts één van bovengenoemde kenmerken gebruiken in hun danskunst. Zij nemen datgene wat hen het meest intrigeert, bijvoorbeeld de isolaties van de romp of het vrouwenstuk, en creëren er hun eigen fantasiedans mee. Dat mag. Maar je mag het dan geen buikdans noemen.

Het is arrogant om eigen fantasiedansen onder het mom van vernieuwing te presenteren als buikdans. Het is nog maar één stap verder naar cultureel kolonialisme: het misbruiken van de kunst uit een andere cultuur ter meerdere eer en glorie van de dominante cultuur.

Het riekt naar minachting en gebrek aan respect voor de Egyptische danseressen en muzikanten die het ambacht en daarmee tweeduizend jaar traditie in zich dragen!

Echte vernieuwing kan alleen plaatsvinden van binnenuit. Dus binnen bovengenoemde oriëntaals culturele context. Bijvoorbeeld zoals Samia Gamal elementen van het klassiek ballet heeft geïntegreerd. Wanneer we naar haar dans kijken zien we dat het wezen, de ziel van de oriëntaalse dans behouden is gebleven ondanks de toegevoegde vormen. Zo heeft ook Dina vernieuwing gebracht door haar sterke dynamiek in te brengen. Haar stijl vindt navolging in zowel de Oriënt (denk aan Randa Kamal en Orit Maftzir) als de rest van de wereld. Toch blijft het typisch Egyptisch. Wie goed kijkt ontwaart nog steeds baladi, saidi en klassieke stijlverschillen binnen haar shows.

Ik denk, en dat meen ik echt, dat wij als westerse danseressen ons allereerst moeten bezighouden met basistechniek, stijlkennis en beheersing. Juist om die kern, dat wezen van de oriëntaalse dans te pakken te krijgen. Daar hebben we onze handen vol aan, want het is omdat we in het westen zijn opgegroeid, niet vanzelfsprekend.

Doe je dit niet dan is wat je doet geen vernieuwing maar gewoon iets anders.

En iets anders moet je afficheren als iets anders en niet als buikdans. Bijvoorbeeld Showballet met oriëntaalse invloeden of Moderne dans met oriëntaalse invloeden etc.

Met dit onderscheid schep je duidelijkheid en daardoor draag je bij aan het behoud van de kwaliteit van een danskunst waar we allemaal zoveel van houden.

Met dit discussiestuk heb ik willen pleiten voor bewaking van de kern en essentie van de oriëntaalse buikdanskunst. In deel twee zal ik ingaan op persoonlijke authenticiteit en diverse danseressen langs de oriëntaalse meetlat leggen.

Marieke van Beek (Naima)

Augustus 2009

* Lois Ibsen al Faruqi is professor Religion and Art aan Temple University in Philadelphia. Ze doceert, geeft lezingen en schrijft over kunst van Moslims. De vertaling van een van haar artikelen staat in Navel 4, 1995 en Navel 1, 1996